

RNI MAHIMAR
36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal

UGC-CARE LISTED

Special Issue-V, Volume-IV

Current Scenario in Languages, Social Sciences, and its
Impact on Social Development

March 2022

Chief Editor:
Dr. Nanasahab Suryawanshi

Executive Editor:
Prof. Dr. D. S. Tikate
Principal
Deshbhakta Sambhajirao Garad
Mahavidyalaya, Mohol (Solapur),

Address
'Pranav', Rukmenagar.

17	भारतीय मासेमारीचे स्वरूप : एक भौगोलिकअभ्यास	प्रा. डॉ. हरी साधु वाघमारे	69-74
18	भाषा, सामाजिक विज्ञान आणि त्याचा प्रभाव मधील वर्तमान परिस्थितीसामाजिक विकासावर	राजेश मेंडारकर	75-77
19	लोहा तहसिलमधील आठवडी बाजार केंद्रे : एक भौगोलिक अभ्यास	दत्ता ग. गायकवाड, पद्म अ. खडके, व्यंकटेश व. यन्नावार	78-82
20	जागतिक तापमान वृद्धीचा हवामानावर होणारा परिणाम	गिरीश टी. पंचभाई	83-87
21	वेदकुमार वेदालंकार : हिंदी अनुवाद में योगदान	डॉ. कृष्णात आनंदराव पाटील	88-90
22	पाण्याची शुद्धता व जलप्रदूषण - एक भौगोलिक अभ्यास	प्रा. डॉ. गायकवाड एस.एम	91-95
23	भालचंद्र नेमाडे यांची लेखनशैली : काही निरीक्षणे	प्रा. डॉ. विजय रूपराव राऊत	96-99
24	2019 ची महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक स्थिती आणि वास्तव	प्रा. डॉ. विक्रमराव नारायणराव पाटील	100-103
25	सिध्दरामेश्वरांच्या मराठी अनुवादीत वचनांतील तत्वविचार	डॉ. प्रवीण कारंजकर	104-108
26	इक्कीसवीं सदी की हिंदी कविता के परिप्रेक्ष्य में आंबेडकर दर्शन	सागर रघुनाथ कांबळे	109-112
27	बाल विज्ञान साहित्याचे स्वरूप व संकल्पना	जाधव साळूबाई अरूण	113-115
28	वसवेश्वरांच्या अनुवादीत वचनसाहित्यातील लोकाचार	डॉ. प्रवीण कारंजकर	116-119
29	वौद्ध दर्शन में सद्गुण-एक दार्शनिक विश्लेषण	डॉ. रीतु कुमारी	120-123
30	शीर्षकों का अनुवाद	प्रा. जगताप नवनाथ रघुनाथ	124-125
31	किन्नरों के साहित्य का पर्यावरणीय अलोचनात्मक अध्ययन	डॉ भरत जाधव	126-130
32	'सत्तांतर' या कादंबरीचे वाङ्मयीन मूल्यमापन	प्रा. दादा नारायण यमगर	131-132
33	अनुवाद विज्ञान की संकल्पना	प्रा. डॉ. दत्तात्रय सदाशिव अनारसे	133-135
34	साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया	प्रा. डॉ. दिपक कुंडलिक रिटे	136-140
35	हिंदी साहित्य और विमर्शता	प्रो. अनिल मनोहर जाधव	141-142
36	पत्रकारिता की हिंदी: एक मंथन	डॉ. दिलीप कोडीबा कसवे	143-145

बसवेश्वरांच्या अनुवादीत वचनसाहित्यातील लोकाचार

डॉ. प्रवीण कारंजकर

श्री.साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय वडनेर जि. वर्धा

Email ID :pkarnjkar@rediffmail.com

सारांश :-

बसवेश्वरांचे वचन साहित्य हे बहुजनांच्या भाषेतून निर्माण झालेले होते. ते सर्वसामान्यांच्या हिताची काळजी घेणारे होते. ते सर्वसामान्यांच्या हिताची काळजी घेणारे होते. सामान्य अज्ञानांना दिशा देणारे होते. आजपासून आठशे वर्षांपूर्वी त्यांनी रचलेली वचने ही तत्कालीन लोकजीवनाचा, व लोकमानसाचा आरसा होत. त्यात त्यांनी त्यावेळच्या मनुष्यातील गुण दोषांचे वर्णन आपल्या मनातील धार्मिक भाव व्यक्त करताना उपमा, दृष्टांतांच्या रूपानेही योजलेला दिसून येतो. आजच्या प्रमाणेच हे दोष आजपासून आठ शतके आधीही विद्यमान होते हे लक्षणीय आहे. मनुष्य काम, क्रोध, लोभ, मद, मोह, मत्सराने ग्रस्त कसा होता. परस्त्री, परधन यांचे आकर्षण कसे होते. स्वमतांधता कोण याला बळी गेलेले पण त्याची जाणीव नसलेले माणसे आपल्याला वचन साहित्यात दिसतात. आपला धर्मविचार व्यक्त करताना त्यांनी सामान्य मनुष्याला त्यांच्यातील दोषांचे दिग्दर्शन योग्य मार्गावर आणण्यासाठी त्यांनी दिलेली ही उदाहरणे असली तरी त्यातून आपल्याला तत्कालीन लोकमानसांत डोकावीता येते. यावेळी आजच्या प्रमाणेच त्या काळातही मनुष्यात दोष दिसतात. भौतिक समृद्धीचा आजचा काळ असला तरी हेच दोष आजही आहेत. त्यावेळी ही हीच स्थिती होती यावरून मनुष्य हा बाह्यांगी बदलणारा तथापि मानसिक पातळीवर किंवा अंतरंगात फारसा न बदलणारा दिसावा असा तर्क करता येतो.

प्रस्तावना :

आपल्या वचन साहित्याने धर्मविचारांत आणि त्याद्वारे लोकाचारांत बदल घडविणारे समाजसुधारक महात्मा बसवेश्वरांचा जन्म "बाराव्या शतकात" (०१) झाला. बसवेश्वरांचा विचार पुरोगामी होते. "महात्मा बसवेश्वर हे पुरोगामी विचारांचे जनक, आद्य अस्पृश्योद्धारक, स्त्रीमुक्तीचे प्रणेते, श्रमशक्ती व समतेचे पुरस्कर्ते होते." (०२) असे म्हटले जाते. त्यांच्या वचन साहित्यात तत्कालीन लोकजीवन असलेले आहे. सर्वसामान्य माणसाच्या जीवनाचे चित्रण त्यांनी धर्मविचारांच्या अनुषंगाने केलेले दिसते. त्यांचा कालखंड कसा होता हे सांगतांना डॉ. भगवानदास तिवारी लिहितात," जहाँ आर्थिक विषमता, सामाजिक भेद-भाव, जातीय द्वेष, निरर्थक कर्मकांड, धार्मिक पाखंड, अंधश्रद्धा, रूढीवाद, शोषण, अनाचार, और अत्याचार का बोलबाला था।" (०३) अशा वळी त्यांनी लोकमानसात जागृती केली. याच कारणाने कृष्णा रूढीवाद, शोषण, अनाचार, और अत्याचार का बोलबाला था।" (०३) अशा वळी त्यांनी लोकमानसात जागृती केली. याच कारणाने कृष्णा मेणसे म्हणतात. "केशवसूतांनी फुंकलेली तुतारी बसवेश्वरांनी बाराव्या शतकाच जोमाने फुंकली होती" (०४) यावरून त्यांच्या विचारांची आधुनिकता दिसून येत. प्रस्तुत शोधनिबंधात बसवेश्वरांच्या वचनांत तत्कालीन लोकजीवनाच्या संदर्भाच्या आधारे त्यावेळी मानसांत कस चांगले वाईट गुण होते. आणि आजच्या काळातही तिच स्थित कशी आहे यावर प्रकाश टाकण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. बसवेश्वरांच्या वचनांत खोटे बोलणारे, दाभिक, परस्त्रिगमन, परधन अभिलाषा असणारे लोकमानस दिसून येते. आपला विचार प्रकट करण्यासाठी बसवांनी ही उदाहरणे दिली आहेत ती तत्कालीन लोकमानसाला आपल्या समोर उभे करते.

मनुष्य स्वभाव :

मनुष्य स्वभाव कसा असतो तो वर एक दर्शवितो पण प्रत्यक्षात वेगळाच कसा असतो हे बसवांच्या वचनांत दाखविलेले आहे आपल्या एका वचनांत ते म्हणतात—

"धन व्यवहारात शुध्द, प्राणाबबावत निर्भय
हे कोणास शक्य असे हे?

गुप्तधन चालून आल्यास कोण न नाकारी
प्रमादाने आल्यास मरण पत्करणारे नसती कोणी

आशारहित, निर्भय शक्य नसे, कुडलसंगम देवा" (०५)

येथे संपत्तीच्या व्यवहारात कित लोक शुध्दचरण करणारे असतात असे म्हणून त्याचे काळातही खोटेयामागिने संपत्ती मिळाली तर स्वीकारणारे लोक होत हे दिसून येते. स्वतःच्या प्राणाबाबत भय सर्वांनाच त्या काळी असायचे हेही दिसून येते पण प्रत्यक्षात मला कुणाचेही भय नाही अशी बलगणा प्रत्येकजण करायचा एखादयाला गुप्तधन मिळाले तर ते तो घेणारच असा मनुष्य स्वभाव त्या काळातही होता. एखादयाला चुकीस्तव मृत्युदंड मिळाला तर मृत्युपासून सूटका होण्याची स्वाभाविक ईच्छा त्याच्यात राहणारच असे बसवेश्वर म्हणतात त्यावेळी त्यांनी मानवी मनाचा खोलवर केलेला विचार दिसून येतो. मनुष्य हा आशारहीत असणे शक्य नाही, मनुष्य हा भयरहीत असणेही शक्य नाही. असे बसवेश्वर आपल्या वचनांत म्हणतात. अशाप्रकारे मनुष्य स्वभावाचा त्याच्यातील संपत्तीचे आकर्षण मृत्युची भीती गुप्तधनाची लालसा, शिक्षेपासून सूटका, सतत आशा, सतत भीती या मानसिक दुर्गुणांचा आलेखकच वचनात त्यांनी काढलेला दिसतो.

वडीलांची भूमिका :-

आजच्या प्रमाणे बसवेश्वरांच्यापेठे पितृसत्ताक कुटुंबधर्माचे जीवन होते. घरातील सर्व धाकट्यांना वळण लावण्याचे त्याला व्यावहारिक दृष्ट्या सक्षम बसवेश्वरांचे कार्य वडीलांला करावे लागत यांसाठी अनेकदा वडील रागवत असे. त्यामागे त्यांचा हेतू अर्थातच आपल्या अपत्याला चूकीची जाणीव करून देणे हाच असावा हे स्पष्ट आहे. बसवेश्वरांच्या वचनांतही कौटोबिक जीवनातील वडीलांच्या या भूमिकेचे वर्णन त्यांच्या वचन साहित्यात आलेले दिसून येते.

"वडील मुलांना बुध्दी सांगतांना,

त्यांच्या चुकास्तव कोपे, परि प्राण न घेई" (०६)

येथे वडील मुलांला वळण लावण्यासाठी त्याला त्याच्या चुकांची जाणीव करून देण्यासाठी त्यांच्यावर रागवत असल्याचे दिसतात पण त्याचा पाण घेत नाही टमच्या ओळीतील हे तदाद्वारा देण्यामागे त्यांना शिवभक्त इतर भक्तांना त्यांच्या चका दर्शवितात त्यांना ठार करीत नाही हे

RNI MAHIMAR

36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal

UGC-CARE LISTED

Special Issue-V, Volume-IV

*Current Scenario in Languages, Social Sciences, and its
Impact on Social Development*

March 2022

Chief Editor:

Dr. Nansaheb Suryawanshi

Executive Editor:

Prof. Dr. D. S. Tikate

Principal

Deshbhakta Sambhajirao Garad

Mahavidyalaya, Mohol (Solapur),

Address

'Pranav', Rukmenagar,

17	भारतीय मारोगारीचे स्वरूप : एक भौगोलिकअभ्यास	प्रा. डॉ. हरी साधु वाघमारे	69-74
18	भाषा, सामाजिक विज्ञान आणि त्याचा प्रभाव मधील वर्तमान परिस्थितीसामाजिक विकासावर	राजेश भेंडारकर	75-77
19	लोक तटशिलमधील आठवडी बाजार केंद्रे : एक भौगोलिक अभ्यास	दत्ता म. गायकवाड, परम अ. खड्ये, व्यंकटेश व. यळावार	78-82
20	जागतिक तापमान वृद्धीचा हवामानावर होणारा परिणाम	गिरीश टी. पंचमाई	83-87
21	वेदगुप्त वेदालंकार : हिंदी अनुवाद में योगदान	डॉ. कृष्णात आनंदराव पाटील	88-90
22	पाण्याची शुद्धता व जलप्रदूषण - एक भौगोलिक अभ्यास	प्रा. डॉ. गायकवाड एस.एम	91-95
23	भालचंद्र नेमाडे यांची लेखनशैली : काही निरीक्षणे	प्रा. डॉ. विजय रूपराव राजत	96-99
24	2019 ची महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुक स्थिती आणि वास्तव	प्रा. डॉ. विक्रमराव नारायणराव पाटील	100-103
25	सिद्धरागेश्वरांच्या मराठी अनुवादीत वचनांतील तत्वविचार	डॉ. प्रवीण कारंजकर	104-108
26	इमलीसवी सदी की हिंदी कविता के परिप्रेक्ष्य में आंबेडकर दर्शन	सागर रघुनाथ कांबळे	109-112
27	बाल विज्ञान साहित्याचे स्वरूप व संकल्पना	जाधव साळुवाई अरूण	113-115
28	वसवेश्वरांच्या अनुवादीत वचनसाहित्यातील लोकाचार	डॉ. प्रवीण कारंजकर	116-119
29	बौद्ध दर्शन में सद्गुण-एक दार्शनिक विश्लेषण	डॉ. रीतु कुमारी	120-123
30	शीर्षकों का अनुवाद	प्रा. जगताप नवनाथ रघुनाथ	124-125
31	चित्ररं के साहित्य का पर्यावरणीय अलोचनात्मक अध्ययन	डॉ भरत जाधव	126-130
32	'सत्तांतर' या कादंबरीचे वाङ्मयीन मूल्यमापन	प्रा. दादा नारायण यमगर	131-132
33	अनुवाद विज्ञान की संकल्पना	प्रा. डॉ. दत्तात्रय सदाशिव अनारसे	133-135
34	साहित्याची निर्मिती प्रक्रिया	प्रा. डॉ. दिपक कुंडलिक रिटे	136-140
35	हिंदी साहित्य और चिगर्शता	प्रो. अनिल मनोहर जाधव	141-142
36	पत्रकारिता की हिंदी: एक ग्रंथ	डॉ. दिलीप कोडीबा कसबे	143-145

सिध्दरामेश्वरांच्या मराठी अनुवादीत वचनांतील तत्वविचार

डॉ. प्रवीण कारंजकर

श्री.साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय वडनेर जि. वर्धा

Email ID : pkarnjkar@rediffmail.com

सारांश :-

सिध्दरामेश्वर हे बसवकाळातील वचनकार होते. वीरशैव लिंगायताचे वचन भांडार समृद्ध करण्यात त्यांचा महत्त्वाचा वाटा आहे. तत्कालीन कन्नड भाषेत सिध्दरामेश्वरांनी तत्कालीन लोकजीवन, धर्मजीवन, सांस्कृतिक जीवनाचा संदर्भ देत देत आपले विचार मांडले होते. या विचारांत तत्वज्ञानाचा भाग मोठा दिसतो. त्यांनी मांडलेला तत्वविचार हा शिवदैवत, इष्टलिंग, जंगम, गुरुभक्ती, शरीर व आत्मविचार, एकदैवत, मानवीमुक्ती, मायावाद, ऐहिक जीवनाची विकटता यावर आधारित आहे. त्यांनी आपले विचार मांडतांना लोकभाषा व लोकजीवनातील संदर्भाचा वापर केल्याने त्यात कर्कशता किंवा कोरडेपणा आलेला नाही. उलट त्यातून वाङ्मयीन सौंदर्य अविष्कृत झालेले दिसून येते हा सिध्दरामेश्वरांच्या तत्वज्ञान प्रचूर वचनसाहित्याचा विशेष मानावा लागतो. त्यांच्या वचनात धर्मविचारांना सुलभ भाषेतून सुलभ प्रतिमा, प्रतिके, अलंकार यातून व्यक्त केलेले आहे. मानवाला स्वमुक्तीचा उपदेश करण्याच्या तळमळीतून ही वचन संपदा निर्माण झालेली आहे. सिध्दरामेश्वरांची ही वचन मराठी अनुवादीत साहित्यात आपले वेगळे स्थान निर्माण करणारे व वेगळी ओळख राखणारी आहेत.

प्रस्तावना :-

बसवकाळातील वचनकार सिध्दरामेश्वर त्यांच्या तत्वज्ञान व वाङ्मयीन गुणांनी संपन्न वचनांसाठी वीरशैव लिंगायत साहित्यात आदराचे स्थान राखून आहे. सिध्दरामेश्वराबाबत वीरशैव साहित्याचे अभ्यासक डॉ. सुधाकर मांगलेवार त्यांच्या "वीरशैव धर्मपंथ इतिहास व तत्वज्ञान" या ग्रंथात लिहितात की त्यांचा जन्म "इ.स.११२७" (१) मध्ये सोलापूर या ठिकाणी झाला. यावरून त्यांचे जन्मस्थान हे आजच्या महाराष्ट्रातील सोलापूर शहर होय हे लक्षात येते व जन्म वर्षाबाबतही शंकांनिरसन होते. त्यांच्या बाबत, "सिध्दरामेश्वरांनी सोलापूरत ६८ लिंगाची स्थापना केली. मठमंदिरे बांधली व आपल्या शिष्यगणांच्या सहाय्याने मोठा तलाव खोदण्याचे कामास सुरुवात केली." (२) असा उल्लेख मिळतो. आजच्या मोठ्या सोलापूर मधील तलाव त्यांनीच खोदलेला आहे, त्यामुळेच त्यांच्या बाबत डॉ. मोगलेवार आपल्या अन्य एका ग्रंथात म्हणतात. "सोलापूर नगरात तलाव खोदून ६८ लिंग स्थापना व ८०० वर्षापूर्वी एक हजारापेक्षा अधिक वधुवरांचा सामुहिक विवाहाचे आयोजन त्यांच्या कर्तृत्वाने कार्याची पावती देतात." (३) यावरूनही त्यांनी सोलापूरत केलेले धर्मकार्य व समाजकार्य यां बाबतची जागृतता दिसून येते. सिध्दरामेश्वरांची वचने त्यांच्या जिवनिष्ठेबाबत साक्ष देतात. त्यांची गुरुनिष्ठा, जंगमनिष्ठा अधोरखित करतात. वीरशैव लिंगायतांचा धर्मविचार सर्वसामान्यापर्यंत त्यांच्याच भाषेत पोहचविण्याचे महत्वपूर्ण कार्य सिध्दरामेश्वरांच्या वचनातून सिध्दीस गेलेले दिसते.

मनोनिग्रह-

आध्यात्मिक साधनेत मनावरील नियंत्रणाला महत्व आहे. इंद्रियांचे दमण करून त्यांना नियंत्रणात घेणे महत्वपूर्ण मानले जाते. यात मनाचाही सामावेश होतो. जो पर्यंत आपण आपले मन ईश्वर भेटीच्या भावाने परिपूर्ण करीत नाही तोपर्यंत ईश्वर लाभ शक्य नाही हे सांगतांना ते म्हणतात -

"शरविध्द हरणीसम माझे मन, शंभो
ते दगडधोंडे, फाटेबिटे काही न पाही
भक्तीच्या साखळदंडाते बांधा माझे मन
कपलि सिध्द मल्लिकार्जुना" (४)

डोकें गमावलेली हरणी ज्याप्रमाणे जंगलात वेगाने सैरपणे धावत असते तिला दगड, धोंडे, काटे वा अन्य अडथळे दिसतच नाही. त्याप्रमाणे माझे मन झालेले आहे. त्या स्वैर झालेल्या माझ्या मनाला भक्तीरूपी साखळदंडाने बांधावे अशी आर्तविनवणी सिध्दरामेश्वर आपल्या कपलिसिध्द*मल्लिकार्जुन दैवताला करतांना दिसतात. अन्य एका वचनातही अशीच प्रार्थना केलेली दिसते.

"पंचेन्द्रियांच्या कुत्रा स्पर्श करण्यांआधी
मन तुमच्या ताब्यांत घ्या हो
शुध्द मन हीन होण्या आधी
तुम्ही शाश्वत होऊन रक्षण करा" (५)

The International Journal of Analytical and Experimental Modal analysis

An UGC-CARE Approved Group - II Journal

An ISO : 7021 - 2008 Certified Journal

ISSN NO: 0886-9367 / web : <http://ijaema.com> / e-mail: submitijaema@gmail.com

Certificate of Publication

This is to certify that the paper entitled **CERTIFICATE ID : IJAEMA/6997**

“A 25-Year Clinical Study of The Concept of Human Development”

Authored by :

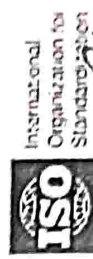
Dr. Vitthal Ghinmine

From

Shri Sai Baba Lok Prabodhan Kala College Wadner Dist. Wardha

Has been published in

IJAEMA JOURNAL, VOLUME XIV, ISSUE II, FEBRUARY- 2022

Michal A. Olszewski Editor-In-Chief
IJAEMA JOURNAL

7021-2008
Principal

Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College, Wardha
<http://ijaema.com/>

The International Journal Of Analytical And Experimental Modal Analysis

An UGC-CARE Approved Group - II Journal (Scopus Indexed Till 1992)
([https://www.scopus.com/sources?](https://www.scopus.com/sources?sortField=citescore&sortDirection=desc&isHiddenField=false&field=issn&issn=6&issn=08869367&_openAccess=on)

https://www.scopus.com/sources?sortField=citescore&sortDirection=desc&isHiddenField=false&field=issn&issn=6&issn=08869367&_openAccess=on

UGC-CARE Group II Journals
<https://ugccare.unipune.ac.in/site/website/CareList.aspx>
<https://ugccare.unipune.ac.in/site/Applicant/login.aspx>

Login User Name: ugccareunipune@gmail.com
Password: 987654321

Open Access Journal
A Monthly Publishing Journal

HOME ()

CALL FOR PAPERS (CALL FOR PAPERS/)

GUIDELINES (GUIDELINES/)

VOLUME XIII - ISSUE-IV-APRIL- 2021

ARCHIVES (ARCHIVES/)

EDITORIAL BOARD (EDITORIAL BOARD/)

CONTACT (CONTACT/)

- 1. Rice Grain Detection with Machine Learning Using SVM Classification**
(<https://drive.google.com/file/d/1tdII-KLlISxTqAoAv54Cejdc19kUIMPS/view?usp=sharing>) K Keerthi, Mogal Sonu, D Hari Chandana, M Harshitha, T Brahmaiah; QIS College of Engineering & Technology
Page No: 1-10
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859599 (<https://drive.google.com/file/d/1tdII-KLlISxTqAoAv54Cejdc19kUIMPS/view?usp=sharing>)
- 2. Analysis Modelling & Simulation of grid connected STATCOM**
(<https://drive.google.com/file/d/1JINDaAGD7cUoKqNSnLQhcsf2wbGpyKuQ/view?usp=sharing>) Dr.N.V.Subba Rao; Anu Bose Institute of Technology, Paloncha, India
Page No: 11-17
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859600 (<https://drive.google.com/file/d/1JINDaAGD7cUoKqNSnLQhcsf2wbGpyKuQ/view?usp=sharing>)
- 3. An Implementation of SSSC-Based Power Flow Enhancement in Transmission Lines**
(<https://drive.google.com/file/d/1q2018D1JY5xCxIRk6xbWkJAedMU8R0EL/view?usp=sharing>) Dr.N.V.Subba Rao; Anu Bose Institute of Technology, Paloncha, India
Page No: 18-26
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859601 (<https://drive.google.com/file/d/1q2018D1JY5xCxIRk6xbWkJAedMU8R0EL/view?usp=sharing>)
- 4. EMOTIONAL ANALYSIS USING TWITTER DATA DURING PANDEMIC SITUATION: COVID-19**
(<https://drive.google.com/file/d/1SgKYIhRbIKWK6r0KqWfPQxw7zqCgaOL/view?usp=sharing>) Davood Hasan Khan, Dr. Md. Atceq Ur Rahman, Dr. K. Jothikumar; SCET, Hyderabad, TS, India
Page No: 27-30
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859602 (<https://drive.google.com/file/d/1SgKYIhRbIKWK6r0KqWfPQxw7zqCgaOL/view?usp=sharing>)
- 5. To study the efficacy of Rakta pachak yog (Herbal formulation) In Doushivishjanya Vicharchika (Eczema due to Cumulative toxicity)**
(<https://drive.google.com/file/d/1fj0POV3LDy1WufbmoK0OeJe83ra-0bge/view?usp=sharing>) Pradeep Patil, Sudarshan Hande, Vishal Kulkarni, Amit Mujumdar; D Y Patil Deemed to be University School of Ayurveda
Page No: 31-39
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859603 (<https://drive.google.com/file/d/1fj0POV3LDy1WufbmoK0OeJe83ra-0bge/view?usp=sharing>)
- 6. Comparative Analysis of Optimization Techniques In Wind Farm Layout Optimization**
(https://drive.google.com/file/d/1rEerbII_Ef4EGZLp3ApFhEkp5aSnCAe8X/view?usp=sharing) Gulshan Katre, Prof. Radharaman Shah; Tulsiramji Gaikwad Patil College of Engineering & Technology Nagpur, Maharashtra
Page No: 40-52
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859604 (https://drive.google.com/file/d/1rEerbII_Ef4EGZLp3ApFhEkp5aSnCAe8X/view?usp=sharing)
- 7. Study and Simulation of AC/DC Microgrid with Wind and Solar Energy Source**
(<https://drive.google.com/file/d/1DSDqq7-zS1lpxYmawwdGIG6DXadbzIhmQ/view?usp=sharing>) Shraddha Y. Tembhumbe, Prof. Sneha Tibude; Abha Gaikwad Patil College of Engineering Nagpur, India
Page No: 53-56
DOI:18.0002.IJAEMA.2022.V14102.200001.0156859605 (<https://drive.google.com/file/d/1DSDqq7-zS1lpxYmawwdGIG6DXadbzIhmQ/view?usp=sharing>)
- 8. A Review on DIABETES: A GLOBAL CRISIS AND IT'S HERBAL REMEDIES**
(https://drive.google.com/file/d/13fkUDzK0379j4zIImVE_0d6y6wtGmuz5/view?usp=sharing) Dr. Neelam Charles; Dr. Anurag Jethu; Dr. Pratikshakar Rudra; Dr. Sri Sai Baba Lokhande; Arts College Wadner
Government Medical College, Ratlam (M.P.)
Dr. Syed Shahab Ahmed, Ms. Deepshikha Gunwan, Ms. Khushbu Valdiya; Sri Satya Sai University of Technology and Medical Sciences, Sholur (M.P.)

Principal
Shri Sai Baba Lokhande
Arts College Wadner

A 25-Year Clinical Study of The Concept of Human Development

Dr. Vitthal Ghinmine
Head of the Department of Economics
Shri Sai Baba Lok Prabodhan Kala College Wadner
Dist. Wardha
E-mail: vghinmine1980@gmail.com
Mo.No. 9689642449

Preface:

The Human Development Index was formulated in 1990 by the United Nations Development Program. Mahbub-ul-Haq, Dr. A group of human development indicators has been developed under the leadership of Amartya Sen, an economist. And since then the World Human Development Report has been published regularly every year. The Human Kicks Index has developed a new measure to measure the economic and overall development of a country. By this measure, the concept of human development came into being to measure the holistic development of the population of any country globally. The concept of human development is that the people of that country are the real wealth of that country. Based on this sentence. The Human Development Report is published by the United Nations Development Program. Each year, new solutions are proposed, taking into account new concepts. This concept is reviewed in the present dissertation.

Human Development:

Human development is a combination of the struggle for the three most important aspects of life, education, health and livelihood, and its fulfillment. " Or the process of expanding the range of opportunities available to people is human development. "

In short, the basic goal of human development is to provide people with education, health and employment opportunities and thereby broaden their horizons. At the same time, everyone is expected to enjoy the rights of political freedom, protection of human rights and protection of property. Human development includes gender equality, economic equality and cultural equality, all are expected to have equal opportunities and only certain problems are expected to be solved.

The 1990 Human Development Report sets out three key criteria for human development.

- 1) Health: Long and healthy life or average life expectancy from birth
- 2) Education: Availability of knowledge a) Literacy rate b) Academic achievement.
- 3) Income: The standard of living is the per capita income required to live a good life.

RNI MAHIMAR

36829-2010

ISSN- 2229-4929

Peer Reviewed

Akshar Wangmay

International Research Journal

BIOMEDICAL SCIENCES

Special Issue-V, Volume-II

Current Scenario in Languages, Social Sciences, and its
Impact on Social Development

March 2022

Chief Editor:

Dr. Nanasheeb Suryawanshi

Executive Editor:

Prof. Dr. D. S. Tikate

Principal

Deshbhakta Sambhajirao Garad

Mahavidyalaya, Mohol (Solapur),

Address

'Pranav', Rukmenagar,

Thodga Road, Ahmadpur, Dist- Latur 413515 (MS)

50	Indian Folklore Culture Neelamma Hattalli	174-176
51	Land Use/ Land Cover Changes Along State Highway 27 From Pune city to Ahmednagar City, Maharashtra, India Mr. V. M. Pagar, Dr. V. R. Veer	177-182
52	Class Inequality through Apartheid in Disgrace Dr. Nitesh Nilkanthrao Telhande	183-186
53	Painful Recount of Woman in Urmila Pawar's <i>The Weave of My Life: A Dalit Woman's Memoirs</i> Prof. Santosh Dadu Ghangale, Dr. Vaishali S. Pradhan	187-189
54	Status Of Workers In The Shetkari Vinkari Sahkari Soot Girmi Ltd (Islampur) Mr. S. A. Gaikwad, Dr. B. S.Jadhav	190-193
55	Make In India: Success Or Failure A Critical Analysis Dr. Balaji Vithalrao Dakore	194-196
56	Change Of Consumer Behavior In The Post Covid-19 Period Shanurkumar Ganiger	197-199
57	Dr.B. R. Ambedkar And His Educational Philosophy Sanjeevakumar Ganiger	200-202
58	Reading Parameters And Construction of Language Proficiency For Second Language Learners - A Study Sanjeev Arjunappa Madarakhandi	203-205
59	A Study On Women Entrepreneurship Development In India And Karnataka State Sneha J, Dr. Chalwadi C. I.	206-209
60	Occupational Health Issues Among Women In Unorganized Sector Reshma M. Shaikh, Professor R. Sunandamma	210-212
61	Mahatma Phule's Thought on Women Dr. Vikramrao Narayanrao Patil	213-214
62	A Study Of National Rural Health Mission In Kolhapur District Smt. Sonali B. Kumbhar	215-218
63	Distribution Of Forest In Satara District: A Geographical Analysis Dr. T.P.Shinde	219-222
64	Dr. Babasaheb Ambedkar's Views On Democracy Dr. Ashok Bheemasha	223-225
65	Environmental Politics In India: An Observation Maheshwari Siddaram Channappagol	226-230
66	Evaluation Of Traditional Culture Of Tribal Women Dr. Ms. Pallavi L. Tagade, Prof. Aparna S. Dhoble	231-234
67	A Study of Academic Stress among Muslim Girl Students attending High Schools Farhat Jahan Mehboob, Dr. S.A. Kazi	235-237
68	Assessment of Wild Animal Interference on Agriculture in Parts of Western Ghats: A Geographical Approach Mr. Dhiraj V. Patil, Prof. (Dr.) Sambhaji D. Shinde	238-240
69	Geographical Distribution Of Scheduled Caste Population In Kolhapur District Mr. Siddharth S Ghoderao, Prof. (Dr) Suresh.K Pawar	241-243
70	Atpadi: An Emerging Renowned Market Center For Pomegranate In Sangli District Mr. Sachin Bajarang Jadhav, Dr. Subhash Shivappa Kothavale	244-248
71	Flood Water Analysis In Krishna River: A Case Study Of Satara District (Maharashtra) Dr. S. M. Mulani	249-251
72	Relief And Management Of Drought: A Case Study Of Manganga River In Solapur District (Maharashtra) Dr.S.M.Mulani	252-254

Class Inequality Through Apartheid In Disgrace

Dr. Nitesh Nilkanthrao Telhande

Head, Department of English, Assistant Professor, ShriSaibabaLokPrabodhanArts College Wadner,
Tah. -Hinganghat, Dist. - Wardha (M.S.)
niteshtelhande@gmail.com

Abstract: -

The Present research topic is selected to study the problems of class inequality through apartheid, such as the White government policy against Black and subordinate condition of Black people in the novel, Disgrace. Also, it is selected to bring out, how the white government of South Africa has the dominance over black people. It studies alienation, outsider, meaninglessness and ghetto life of Blacks in this novel of J. M. Coetzee. It tries to research Whites' government policy against Blacks. Apartheid is a system of legal racial segregation, which dominated the Republic of South Africa from 1948 until 1994. The discrimination was seen in having priority housing, jobs, education and political power. This bad impact of apartheid has been showed in this research paper. It studies every nexus of novel of J. M. Coetzee. It discusses, how apartheid system to decline Black people society. Need of research paper, apartheid and white government's policy should be understood by people, which is dangerous for country development. It can help to reader to learn Whites' worst policy, which keeps segregation to black people from society. Apartheid is the really bad condition of African Society, which is depicted through research paper. In fact, this is a resume of the research and contributes in the field of research studies.

Introduction:

The Present Research Paper studies the novel "Disgrace" of J M Coetzee with apartheid perspective in class inequality. It tries to research Whites' government policy against Blacks. Apartheid is a system of legal racial segregation, which dominated the Republic of South Africa from 1948 until 1994. Historically, it emerged from policies of racial segregation which had been practiced, since the first Europeans the Dutch followed by the British settled in South Africa in the seventeenth century. The official justification underlying apartheid is that each race rigidly divided into 'Whites' (all Europeans), Bantus or 'Blacks', 'Colored's (People of mixed race), and 'Asians' (Indians and Pakistanis who had been brought to South Africa as laborers).

Apartheid means 'apartness' or 'separateness' and literally meaning is 'apart-hood.

Oxford Dictionary defined as;

"An official policy of racial segregation formerly practiced in the Republic of South Africa, involving political, legal, and economic discrimination against nonwhites." Hornsby (2010)

It is a policy or system of segregation or discrimination on grounds of race. Various races were separated into different regions. There were discriminations in having priority housing, job, education and political power.

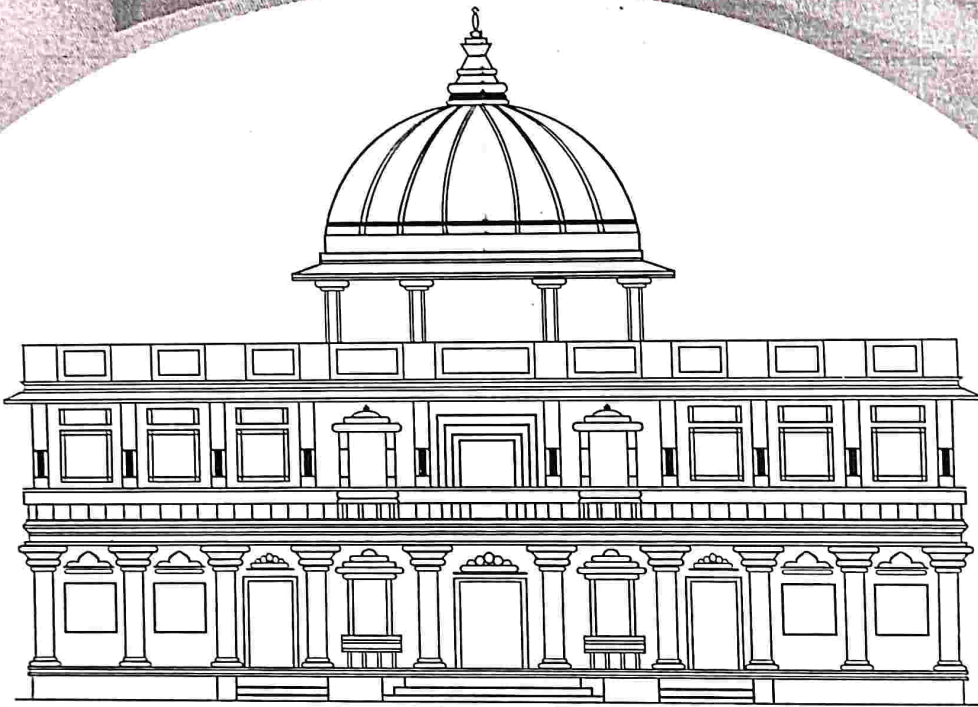
The Present Research Topic is selected to study the problem of apartheid, the White government policy against black and subordinate condition of Black people in this novel of J. M. Coetzee. Also, it is selected to bring out, how the White government of South Africa has the dominance over non-white people.

Disgrace (1999):

Disgrace is a novel by J. M. Coetzee published in 1999. It won the Booker Prize like many of his novels, it takes place in his native South Africa that for many years was ruled under a system of racial segregation called Apartheid. It takes place only several years after the end of Apartheid, and as a result, knowing a little bit about the geography and systems of Apartheid are really helpful in understanding the undertones through this novel. It begins in the far Western reaches of South Africa in Cape Town, where David Lurie is a professor of English at the University who is a protagonist of this novel. Cape Town was generally considered to be part of 'white' South Africa during Apartheid. In this novel, we see it as being more developed and cosmopolitan. When David leaves to go to live with Lucy in Salem, he is headed to a completely different part of the country, the Eastern Cape, which was long considered to be part of non-white South. He goes from Cape Town to the Eastern Cape, he is not just leaving the city and entering the country. He is also traveling from a place that is secure for him, with fewer racial tensions, to a place where for decades systematized segregation has oppressed, their opinions of others. While there are very few discussions of race in the novel, there is special attention paid to power dynamics, most especially between men and women, male and female, whites and non-whites that echo the history of oppression and submission dictated by the setting.

संशोधक

• वर्ष : १० • मार्च २०२२ • पुरवणी मराठी विशेषांक ०७

स्थापना : १ जानेवारी १९९०

इतिहासाचार्य वि. का.राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे

५५	महिला सक्षमीकरणाचे बदलते स्वरूप - प्रा.उमा पाटील, पन्हाळा, जि.कोल्हापूर	२४९
५६	भारतीय शेती उद्योगाचे आधुनिकीकरण - प्रा.नागोराव तारू, खालापूर, जि.रायगड	२५३
५७	महिला सक्षमीकरणाचे बदलते स्वरूप - डॉ.मनिषा नागपुरे, नागपूर	२५७
५८	भारतीय स्वातंत्र्यानंतरचे बदलते शैक्षणिक धोरण - प्रा.कविता मांजे, कल्याण, ठाणे	२६१
५९	महिलांचा उद्योजकतेमधील वाढता सहभाग व महिला सबलीकरण - प्रा.चंद्रप्रभा, नाशिक	२६६
६०	भारताची कायदा व्यवस्था - डॉ.अरविंद पुनवटकर, सावनेर, नागपूर	२७१
६१	स्वातंत्र्योत्तर आंदोलनांचे विविध परिदृश्य - डॉ.दत्तात्रय अनारसे, माढा, सोलापूर	२७४
६२	पंडित नेहरूंच्या काळातील आर्थिक विकासाचे चिकित्सक मूल्यमापन - प्रा.विजय साळुंके, अमळनेर, जि.जळगाव.	२७७
६३	इचलकरंजीची यंत्रमाग कामगार व्यवस्था आणि बदलते स्वरूप - श्री.कुबेर शेकाप्पा कट्टीमनी, इचलकरंजी, जि.सांगली	२८०
६४	भारताचे अलिप्ततावादी धोरण आणि अमेरिका सहसंबंधाचा आढावा (इ.स. १९४७ ते इ.स.२०००) - डॉ.डी.बी ताडेराव, फोंडाघाट, जि.सिंधुदुर्ग	२८४
६५	अ. ब. वालावलकर यांचे इतिहास संशोधनविषयक कार्य- - डॉ.सोमनाथ कदम, कणकवली, सिंधुदुर्ग.	२८९
६६	स्वातंत्र्योत्तर भारतीय परराष्ट्रीय धोरण - डॉ.संजय बेंद्रे, म्हसळा, जि.रायगड	२९२
६७	माहितीची गरज आणि सोशल मिडिया - सौ.स्मीता पाटोळे, सातारा; डॉ.सुधीर पाटील, जळगाव	२९५
६८	हवामान बदलाचा लांजा तालुक्यातील शेतीवर झालेला परिणाम - डॉ.काशिनाथ चव्हाण, लांजा, जि.रत्नागिरी.	३००
६९	भारतीय स्वातंत्र्योत्तर काळातील ग्रंथालय चळवळ - डॉ.अनिता पाटील, बडनेरा	३०५
७०	'गोडसे गांधी.कॉम - नाटक की रंगमंचीयता' - विजय देवकर, राजापूर, रत्नागिरी	३११
७१	स्त्री सक्षमीकरणासाठी शिक्षण - डॉ.संगीता पैकेकरी, माढा, जि.सोलापूर.	३१५
७२	हिंदी उपन्यासां में चित्रित आदिवासी जीवन संघर्ष - हिरामण पवार, राजापूर, जि.रत्नागिरी	३१९
७३	सातारा जिल्ह्यातील शतकोत्तर ग्रंथालयाचा इतिहास - सौ.आशा जिरगे, सातारा.	३२५
७४	महाराष्ट्र शासनाच्या जलसिंचन अधिनियमांचा चिकित्सक अभ्यास - कु. वनिता पाटील, कबनूर, कोल्हापूर	३३०
७५	स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील दलित चळवळीतील क्रांतीनायक बॅरि.राजाभाऊ खोब्रागडे : एक ऐतिहासिक अध्ययन - डॉ.पंकज मून, वडनेर, ता.हिंणघाट, जि.वर्धा	३३५
७६	भारतीय स्वातंत्र्यानंतरची राजकीय व साहित्यिक स्थिती - डॉ.नामदेव शिंदे, माढा, जि.सोलापूर	३४०
७७	महिला सक्षमीकरणाचे बदलते स्वरूप - डॉ.शर्मिला घाटगे, कोल्हापूर.	३४३
७८	माहिती तंत्रज्ञानाचे मानवी समाजावर होणाऱ्या परिणामाचे अध्ययन - प्रा. रेखा वाठ, कळंब, जि.यवतमाळ	३४७
७९	स्वातंत्र्योत्तर भारतातील शिक्षण आणि कर्मवीर भाऊराव पाटील यांचे विचार व कार्य - प्रा.सुमन केंद्रे, पंढरपूर, जि.कोल्हापूर,	३५३
८०	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कालखंडातील दलित चळवळीचा अभ्यास - डॉ.अनिल टिके, फलटण, जि.सातारा.	३५७

स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील दलित चळवळीतील क्रांतीनायक बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे : एक ऐतिहासिक अध्ययन

प्रा. डॉ. पंकज वामन मून

श्री. साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय, वडनेर, तालुका हिंगणघाट, जिल्हा वर्धा

मो. ९५७९४९५४२७, Email :- pankajmoon.1982@gmail.com

सारांश :

विदर्भातील दलित चळवळीतील प्रमुख नेत्यांपैकी बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे हे एक होते. ते चंद्रपूर जिल्ह्यातील रहिवासी असून, त्यांनी अस्पृश्यांच्या प्रश्नासंबंधी, भूमिहीन शेतमजुरासंबंधी भरीव असे कार्य केले आहे. त्यांनी अस्पृश्य समाजात जागृती करून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार तळागाळातील जनसामान्यांपर्यंत पोचविण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्य केले आहे. स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील विदर्भातील दलित चळवळीतील नेत्यांमध्ये त्यांचे नाव अग्रक्रमाने येते. त्यांनी दलित, अस्पृश्य, कामगार, भूमिहीन शेतमजूर यांचे प्रश्न मोठ्या शिताफीने मांडून त्यांना न्याय मिळवून देण्याचा प्रयत्न केला. विदर्भात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार रुजविण्यात त्यांनी मोलाचे परिश्रम घेतले. आयुष्यभर डॉ. आंबेडकर यांचा सदेश व विचार सामान्यांपर्यंत पोचवून भक्कम पायावर संघटनांची बांधणी केली. व मागास प्रदेशात उच्च शिक्षणाची सोय निर्माण केली. डॉ. आंबेडकरांचा सदेश प्रमाण म्हणून उच्च शिक्षण प्राप्त करून समाजसेवेचे व्रत स्वीकारले. बॅरिस्टर राजाभाऊ खोब्रागडे हे गर्भश्रीमंत कुटुंबातील व्यक्ती असली तरी त्यांनी सामान्य कार्यकर्त्यां प्रमाणे आयुष्यभर दलित चळवळ निष्ठेने गतिमान केली. त्यांच्या कार्यामुळे दलित आंबेडकरी चळवळीत त्यांचे नाव सन्मानपूर्वक घेतले जाते. एकूणच या संशोधनपर लेखात बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्या स्वातंत्र्योत्तर कालखंडातील दलित चळवळीतील कार्याचा आढावा घेण्याचा प्रयत्न केला आहे.

शब्दसंकेत :- अस्पृश्य, उच्च शिक्षण, दलित व भूमिहीन शेतमजूर, धम्मदीक्षा.

प्रस्तावना :-

स्वातंत्र्यपूर्व काळात विदर्भात अस्पृश्यांच्या जागृतीचे कार्य सुरू झाले होते. डॉ. आंबेडकरांच्या समाजकारणातील प्रवेशानंतर विदर्भातील अनेक अस्पृश्य नेत्यांनी डॉ. आंबेडकर यांच्या नेतृत्वाला स्वीकारले व डॉ. आंबेडकर यांच्या नेतृत्वातील मानवमुक्तीच्या लढ्याला अधिक गती प्राप्त करून दिली. त्याचप्रमाणे डॉ. आंबेडकरांनी सुद्धा विदर्भातील

अस्पृश्य नेत्यांवर प्रचंड विश्वास ठेवून अनेक महत्त्वपूर्ण घटनांची सुरुवात विदर्भाच्या भूमीतून केलेली दिसून येते. डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांच्या विचार व कार्य वर तन-मन-धनाने निष्ठा ठेवणारे यापैकी चंद्रपूर येथील श्रीमंत देवाजीबापू खोब्रागडे यांची कुटुंब होते. त्याच कुटुंबातील बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या काळात व डॉ. आंबेडकरांच्या महापरिनिर्वाणानंतर दलित उद्वाराचे कार्य जिवनाच्या शेवटपर्यंत केले. तेव्हा त्यांच्या कार्याचा मागोवा प्रस्तुत लेखात घेतलेला आहे.

संशोधनाचा उद्देश :-

१. बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांनी केलेले दलित उद्वाराचे कार्य समाजापुढे आणणे.
२. बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्यापासून दलित चळवळीत कार्य करू पाहणाऱ्या नवीन कार्यकर्त्याला प्रेरणा निर्माण करणे.
३. अभ्यासकांना बॅरिस्टर राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्या वद्दल ऐतिहासिक माहिती प्राप्त करून देणे.

गृहीत तत्त्वे :-

१. बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्या नेतृत्वामुळे दलित चळवळीला गती प्राप्त झाली.
२. दलितोद्वार चळवळीत बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांचे कार्य महत्त्वपूर्ण आहे.
३. बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांच्या प्रयत्नाने विदर्भातील अतिदुर्गम मागास प्रदेशात डॉ. आंबेडकरांचा विचारांचा प्रसार झाला.

संशोधन पद्धती :-

सदर शोधनिबंध तयार करण्यासाठी संशोधन पद्धती नुसार ऐतिहासिक संदर्भ ग्रंथ पद्धतीचा अवलंब करून उपलब्ध साहित्याचे शास्त्रीय पद्धतीने परीक्षण करून मूल्यमापन केले गेले आहे.

बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांची कौटुंबिक पार्श्वभूमी व पूर्व चरित्र :-

बॅरि. राजाभाऊ खोब्रागडे यांचे वडील देवाजी बापू यांचा जन्म २ जानेवारी १८९९ मध्ये झाला. देवाजीनी

UGC CARE LISTED
ISSN No. 2394-5990

इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे मंडळ, धुळे
या संस्थेचे त्रैमासिक
॥ संशोधक ॥

पुरवणी अंक ६ - डिसेंबर २०२२ (त्रैमासिक)

- शके १९४४
- वर्ष : ९०
- पुरवणी अंक : ६

संपादक मंडळ

- प्राचार्य डॉ. सर्जेराव भामरे
- प्रा. डॉ. मृदुला वर्मा
- प्रा. श्रीपाद नांदेडकर

अतिथी संपादक

- डॉ. गिझाला हाशमी
- डॉ. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम
- प्रो. मोहम्मद असरार

* प्रकाशक *

श्री. संजय मुंदडा

कार्याध्यक्ष, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे ४२४००१
दूरध्वनी (०२५६२) २३३८४८, ९४०४५७७०२०

कार्यालयीन वेळ

सकाळी ९.३० ते १.००, सायंकाळी ४.३० ते ८.०० (रविवारी सुट्टी)

मूल्य रु. १००/-

वार्षिक वर्गणी रु. ५००/-, आजीव वर्गणी रु. ५०००/- (१४ वर्षे)

विशेष सूचना : संशोधक त्रैमासिकाची वर्गणी चेक/ड्राफ्टने
'संशोधक त्रैमासिक राजवाडे मंडळ, धुळे' या नावाने पाठवावी.

अक्षरजुळणी : सौ. सीमा शिंत्रे, वारजे-माळवाडी, पुणे ५८.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकेच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले आहे. या नियतकालिकेतील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

49. **Relationship of Religiosity with Personality and Locus of Control: A Review**
- Yogesh S. Nimgade, Subodh Bansod ----- 270
50. **Humanistic Approach in the Plays of Mahesh Dattani**
- Dr. Niraj P. Kendhe, Dr. Vivek Joshi ----- 276
- ✓ 51. **Theme of Racism in the novel, *The Native Son***
- Dr. Nitesh Nilkanthrao Telhande ----- 279
52. **Women's Identity And Indian Diaspora Literature**
- Dr. Furquan Ahemad Khan Chandkhan Pathan ----- 285
53. **Interpreting 'Goblin Market' By Christina Rossetti From
A Feminist Perspective**
- Dr Poorva Bhonde ----- 289
54. **The Postmodern Parody of Turkish Politics in *the New Life* by Pamuk**
- Ashutosh Manohar Popate , Dr. K. K. Askar ----- 293
55. **Violence against Women during Covid-19 Pandemic**
- Pranali Narayanrao Ingole ----- 298
56. **The Study On Ability Of Speed Among Cricket And Hockey Players**
- Dr. Prashant Bambal ----- 302
57. **Role Of Home Economics In Collaborative Learning
And Community Partnership**
- Dr. Pratibha Subhashrao Katkar ----- 307
58. **Responsibility of college Libraries and NAAC Accreditation**
- Dr. Premlata P, Kurhekar ----- 311
59. **A Study on Occupational Stress on Public Sector Bank Employees in Pune City**
- Prof. Kirti Bothe, Prof Sonali Bhor ----- 314
60. **Emerging Library Consortia in Academic Libraries:A Study**
- Mrs. Shilpa N. Hirekhan ----- 320
61. **And the Mountains Echoed: A Tale of Sibling Love and Hope**
- Dr. Sameer Naim ----- 325
62. **Digging the Roots with Resilience in Khaled Hosseini's *A Thousand Splendid Suns***
- Dr. Sanghamitra Parhi ----- 330

Theme of Racism in the novel, *The Native Son*

Dr. Nitesh Nilkanthrao Telhande

Head, Department of English,

Assistant Professor,

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College Wadner,

Tah. -Hinganghat, Dist.- Wardha (M.S.)

niteshtelhande@gmail.com

Mobile No. 7798075486

Abstract:

The Present Research Paper is selected to study theme of racism in the novel, the Native Son. To search for the Racism, the controversial two classes of White class and Black class are found, in which the blacks are discriminated and marginalized by whites. It is known fact that racism and oppression are one of the major issues in Black American Literature. The novel, *Native Son*'s protagonist, Bigger Thomas reveals his feelings, thoughts, as he commits crimes and is confronted with racism. He is psychological damage results from the constant barrage of racist propagandas and racial oppression. Richard Wright forces to enter into Bigger's mind and to understand the devastating effect of the social conditions in which he was raised. He is a native son a product of America culture. The significance of the study is to show the adverse effects of Racism. The need is that to create awareness in society. The problem of Racism is not only a peculiarly American problem; it is rampant in many other countries. This problem needs to address seriously in order that society is free from the ills of race, class, gender and ethnic masses. In fact, it will be a resume of this research and contributes to the critical field of studies.

Key Words: Racism, Race, Class, Gender, Afro-American, White, Black, Discriminate, Theme etc.

Introduction :

The Afro-American Literature of the twentieth century employed many themes, which is one of racism by Richard Wright (1908-1960) especially in the novel, *Native Son* (1940). Racism created many problems as the discrimination and persecution against Blacks. He wrote against injustice American society and oppression of Blacks in his works. He wanted to spread the idea of democracy and found solutions to the racial problems. He wants to stop the discrimination and to abolish it completely. The concept of racism usually denotes race based on prejudice, violence, dislike, discrimination, oppression. It is a reflection of the economic, cultural, ethnic and political ways. The Oxford English Dictionary defines Racism:

“Belief that all members of each race possess characteristics, abilities, qualities specific to that race, especially so to distinguish it as inferior or superior to another race”. (Oxford Dictionary: 2011, 1247)

It is discrimination between whites and blacks, bad and good, rationalism and ideology. Blackness was acquired edifice of social meaning through racism in the apparatuses through which black people are dealt with problematic populations in racist societies.

The expression of racism and prejudice had changed over recent decades from overt to more covert and subtle forms, but research reveals that it is prevalent still in America, Australia and other Western countries. Ross defines the term race as;

UGC CARE LISTED
ISSN No. 2394-5990

इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे मंडळ, धुळे
या संस्थेचे त्रैमासिक
॥ संशोधक ॥

पुरवणी अंक ६ - डिसेंबर २०२२ (त्रैमासिक)

- शके १९४४
- वर्ष : ९०
- पुरवणी अंक : ६

संपादक मंडळ

- प्राचार्य डॉ. सर्जेराव भामरे
- प्रा. डॉ. मृदुला वर्मा
- प्रा. श्रीपाद नांदेडकर

अतिथी संपादक

- डॉ. गिझाला हाशमी
- डॉ. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम
- प्रो. मोहम्मद असरार

* प्रकाशक *

श्री. संजय मुंदडा

कार्याध्यक्ष, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे ४२४००१
दूरध्वनी (०२५६२) २३३८४८, ९४०४५७७०२०

कार्यालयीन वेळ

सकाळी ९.३० ते १.००, सायंकाळी ४.३० ते ८.०० (रविवारी सुट्टी)

मूल्य रु. १००/-

वार्षिक वर्गणी रु. ५००/-, आजीव वर्गणी रु. ५०००/- (१४ वर्षे)

विशेष सूचना : संशोधक त्रैमासिकाची वर्गणी चेक/ड्राफ्टने
'संशोधक त्रैमासिक राजवाडे मंडळ, धुळे' या नावाने पाठवावी.

अक्षरजुळणी : सौ. सीमा शिंदे, वारजे-माळवाडी, पुणे ५८.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकेच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले आहे. या नियतकालिकेतील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

63. Identity Crisis in Anita Desai's 'Baumgartner's Bombay' 333
 - Dr. Sanjay A. Diwekar
64. Agriculture Sector in Inclusive Growth 337
 - Dr. Sanjay J. Kothari
65. Breaking the Silence: Women's Voices in the Short Stories of Ismat Chughtai 343
 - Dr. Seema Sharma
66. Education to Cure Mental Abyss 348
 - Dr. Shalini A. Bang
67. Covid-19 And Shadow Pandemic: The Emerging Gender Violence In India 352
 - Lt. Shweta P.Mendhe
68. Literature Survey : Carbon footprint of food products 357
 - Dr. Sunita Sanjay Dhopte
69. The Multicultural Perspectives in the Fiction of Kiran Desai
 'The Inheritance of Loss' 366
 - Dr. Swapnil R. Dahat
70. Memes in Vogue: A Semiotic Analysis of Cyber Culture 370
 - Ms. Tanvi Shah
71. Abdulrazak Gurnah and Diaspora: a brief study 375
 - Tarique Ahmad Khan, Dr. Ghizala Raiyaz Hashmi
72. The Paradox of Modernity and Cultural Disparity in Manju Kapur's
 Novel *Immigrant* 379
 - Dr. Dipak C. Dharne
73. Tagore's Contribution to Literature and Education 383
 - Dr. Dadarao.K.Upase
74. A Study on Effect of Covid-19 Lockdown on Rural Communities
 with reference to Self Help Group Members 387
 - Dr. Kamlesh Thote
75. Maternal Affection and Pursuit for Survival in Margaret Drabble's Novels:
 A Brief Study 392
 - Dr. Vaishali Meshram
76. Impact of Nutrition Counseling on Consumption Pattern of Junk Foods and
 Knowledge, Attitudes and Practices among Adolescent Children's of
 Working Home Makers 397
 - Dr. Vandana Vijay Fulzele

Identity Crisis in Anita Desai's 'Baumgartner's Bombay'

Dr. Sanjay A. Diwekar

Asst. Professor of English

Shri Saibaba Lok Prabodhan Arts College, Wadner

Mobile No-899949909

diwekarsanjay@gmail.com

Abstract :

Acculturation and de-culturation are the two main effects of cultural fissions. De-culturation is described as a negative process, a terrible distortion of one culture by another, whereas acculturation is defined as a good attitude, a thorough adoption of the principles of one culture into another. It is not just a confrontation that causes alienation; it also impacts the death of the spirit, which results in denial of life in addition to an identity or existence crisis. Indian English literature makes a significant appearance in the East-West conflict symbolized by India's interactions with Britain. Both India and Britain profited significantly from their meeting, but one of the effects of this tension in unity is the risk of de-culturation of the spirit and the culture. The Holocaust era's "Baumgartner's Bombay" is Anita Desai's classic novel. It tells the tale of exile and the tremendous emotional scars left by conflict. In the book, a German Jew leaves Nazi Germany only to be captured as a hostile alien, imprisoned, and then released to Bombay after the war. He is no more at home in India as a foreigner than he was in Germany as a Jew.

Keywords : Identity Crisis, Diaspora, Isolation, Alienation, Exile, Rootlessness

The novel follows the life of German-born Jew Hugo Baumgartner during the Hitler era. His father was a Jewish merchant born and raised in Berlin. They lived a prosperous life when his father's business was booming. Then an unexpected Holocaust happened, forcing her to

lose all her belongings, during which her father died. His entire father's property was slowly confiscated by his father's business partners. He pretended to help his family grieving and somehow forced his entire fortune on him. This is how Hugo's childhood happiness ended when the war began. He tells Hugo that he should go to India because Germany is not safe for Jews and gives a word about him to his Indian business partner.

Hugo Baumgartner, a Jew in the novel Baumgartner's Bombay, spent his childhood with his parents in his native Germany. Even as a child, a sense of loneliness gnaws at his essence and is evoked at key moments of triumph: on the first day of school, when his mother picks him up with a bag of candy, he receives a prize which was shown to others. Hugo Baumgartner, a Jew in the novel Baumgartner's Bombay, spent his childhood with his parents in his native Germany. Even as a child, a sense of loneliness gnaws at his essence and is evoked at key moments of triumph: on the first day of school, when his mother picks him up with a bag of candy, he receives a prize which was shown to others. Hugo decides to go and live in India while his fragile mother refuses to come to the land of snakes and beggars. In the camp Baumgartner is among other Jews yet he stays aloof because he, unlike others, could find no way "to alleviate the burden, the tedium, the emptiness of the waiting days" (125)¹ So, he left and made plans to return when things normalized in Germany. His father's business partner promised to take care of Hugo's

UGC CARE LISTED
ISSN No. 2394-5990

इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे मंडळ, धुळे
या संस्थेचे त्रैमासिक
॥ संशोधक ॥

पुरवणी अंक ७ - डिसेंबर २०२२ (त्रैमासिक)

- शके १९४४ ● वर्ष : ९० ● पुरवणी अंक : ७

संपादक मंडळ

- प्राचार्य डॉ. सर्जेराव भामरे ● प्रा. डॉ. मृदुला वर्मा ● प्रा. श्रीपाद नांदेडकर

अतिथी संपादक

- डॉ. गिझाला हाशमी ● डॉ. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम ● प्रो. मोहम्मद असरार

* प्रकाशक *

श्री. संजय मुंदडा

कार्याध्यक्ष, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे ४२४००१
दूरध्वनी (०२५६२) २३३८४८, ९४०४५७७०२०

कार्यालयीन वेळ

सकाळी ९.३० ते १.००, सायंकाळी ४.३० ते ८.०० (रविवारी सुट्टी)

मूल्य रु. १००/-

वार्षिक वर्गणी रु. ५००/-, आजीव वर्गणी रु. ५०००/- (१४ वर्षे)

विशेष सूचना : संशोधक त्रैमासिकाची वर्गणी चेक/ड्राफ्टने
'संशोधक त्रैमासिक राजवाडे मंडळ, धुळे' या नावाने पाठवावी.

अक्षरजुळणी : सौ. सीमा शिंदे, वारजे-माळवाडी, पुणे ५८.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकेच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले आहे. या नियतकालिकेतील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

४३. तथागत गौतम बुद्धाचे अर्थशास्त्र
- डॉ. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम ----- १९१
४४. राज्यपुनर्रचना आयोग आणि विदर्भ
- डॉ. शरद सांबारे, डॉ. रायन महाजन ----- १९६
४५. महिला विकासाच्या चाटचालीमध्ये कायद्यांची मदत
- सारंगा किसन गोडाम ----- २०१
४६. भारतीय अर्थव्यवस्था व डिजिटल मुद्रा- एक आर्थिक विवेचन
- प्रा.सतीश आर.जाधव ----- २०५
४७. वसाहतोत्तर भारतातील गोंडवाना चळवळ
- प्रा.डॉ. सतीश रामदास महळे ----- २०९
४८. गोरबंजारा समाजावरील शहरीकरणाचा प्रभाव: महाराष्ट्राच्या विशेष संदर्भात
- प्रा. सतिश बं. राठोड ----- २१३
४९. गडचिरोली जिल्ह्यातील रमाई आवास योजनेचा आढावा
- सतिश शामराव खोब्रागडे, प्रा. डॉ. राजेश प्रल्हाद कांबळे ----- २१७
५०. राष्ट्रीयकरणानंतर भारतीय बँकांची प्रवृत्ती एक अभ्यास
- डॉ. शंकर मारोती सावंत ----- २२०
५१. महाविद्यालयीन मुलांच्या शारीरिक बदलांवर कपालभातीचा होणाऱ्या परिणामाचे अध्ययन
- डॉ.सुभाष एस. दाढे ----- २२५
५२. आभासी चलन आणि भारतातील सद्यस्थिती
- डॉ. सुरेखा भिंगारदिवे ----- २३०
५३. कोविड-१९ चा भारतीय अर्थव्यवस्थेवर झालेला परिणाम
- प्रा. डॉ. टी. एम. गुरुनुले ----- २३३
५४. माडिया आदिवासीचे उद्धारक - डॉ.प्रकाश बाबा आमटे
- प्रा.संजय उत्तमराव उगेमुगे, डॉ .प्रकाश.आर. शेंडे ----- २३८
५५. मराठी साहित्यात अनुस्यूत मानवतावादी मूल्ये : एक परीक्षण
- प्रा.डॉ. विजय रुपराव राऊत ----- २४२
५६. खान्देशातील कृषी क्षेत्र आणि शेतकरी
- डॉ.विनोद आत्माराम नन्नवरे ----- २४६
५७. भारताच्या नवीन शैक्षणिक धोरणाची समिक्षा
- डॉ. विठ्ठल धिनमिने ----- २५०

डॉ. विठ्ठल घिनमिने

सहयोगी प्राध्यापक अर्थशास्त्र

श्री. साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय वडनेर

ता. हिंगणघाट जि. वर्धा

मो. नं. ९६८९६४२४४९

Email - vghinmine1980@gmail.com

गोष्टवारा (Abstract) :

नवे शैक्षणिक धोरण २०२० हा नक्कीच एक मार्गदर्शक दस्तऐवज आहे. नव्या युगातील नवी आव्हाने लक्षात घेता विविध शैक्षणिक गरजा, संरचनात्मक असमानता आणि विद्यार्थ्यांना भविष्यासाठी तयार करण्यामध्ये येणा-या समस्यांचे निराकरण हे या धोरणाचे उद्दिष्ट आहे. यासोबतच शिक्षण व्यवस्थेतील अनेक संकटांना तोंड देण्याचे सर्वात आव्हानात्मक कार्यही या धोरणाद्वारे पूर्ण करायचे आहे. भारताच्या अफाट लोकसंख्येला शिक्षणाच्या मुख्य प्रवाहात आणणे आणि त्याद्वारे असंख्य रोजगाराच्या संधी निर्माण करणे हे या धोरणाच्या अंमलबजावणीवर ठरणार आहे. कोविड महामारीच्या काळात जलद पावले उचलून अवघड निर्णय घेऊन ते पूर्तीस नेण्याचे कौशल्य केंद्राने दाखवले आहे. याच कौशल्याचा फायदा शिक्षण क्षेत्रातही होणार आहे. नव्या शैक्षणिक धोरणाची अंमलबजावणी काही राज्यांनी केली आहे तर काही राज्ये त्या प्रक्रियेतून जात आहेत. तरीही अजुन लांबचा पल्ला गाठावयाचा बाकी आहे.

राज्य, जिल्हा, तालुका पातळीवरील विविध भागधारकांना तसेच खाजगी क्षेत्राला या धोरणाच्या अंमलबजावणीमध्ये सहभागी करून घेणे हे एक अवघड काम आहे. सोबतच क्षमता, आर्थिक संसाधने तसेच नवीन कल्पना निर्मितीसाठीच्या अनुकूल वातावरणाची कमतरता ही आव्हाने ही समोर आहेत. पंरतू या सर्वांमध्ये विविध राज्यांमध्ये जनमत तयार करणे हे सर्वात कठीण काम आहे. थोडक्यात सांगायचे तर नव्या शैक्षणिक धोरणाच्या अंमलबजावणीचे यश सहकारी संघराज्य प्रणाली व सुधारणांमध्ये योगदान देण्याची राज्यांची क्षमता यांवर अवलंबून आहे. देशातील सुमारे २ कोटी शाळाबाह्य मुलांना मुख्य शैक्षणिक प्रवाहात आणणे, शिक्षणातील ४.४३ टक्के वरून ६ टक्के वाढ करणे. मुलांच्या जन्माच्या वेळची परिस्थिती किंवा इतर पार्श्वभूमीमुळे कोणतीही मुलगा, मुलगी शिक्षणाची व आपल्यातील उत्कृष्टतेची संधी गमावणार नाही. देशातील सर्व अशिक्षित तरूण व प्रौढ्यांना १०० टक्के साक्षर करणे त्याच बरोबर २१ व्या शतकातील प्रमुख कौशल्य, आवश्यक शिक्षण

आणि चिकित्सात्मक विचार विद्यार्थ्यांमध्ये वाढविण्याकरिता व सर्वांगीण विकासाकरिता अभ्यासक्रम कमी करून अनुभवातुन शिक्षण देणे हा शिकविण्याच्या पध्दतीचा व शालेय अभ्यासक्रमाचा उद्देश आहे.

शालेय व उच्च शिक्षणात परिवर्तनात्मक सुधारणांना मोठा वाव देण्यात आला असून २१ व्या शतकातील हे पहिले शिक्षण धोरण ३४ वर्ष जुन्या १९८६ च्या शैक्षणिक धोरणाची जागा घेणार आहे. सर्वांना संधी, निःपक्षपाती, दर्जदार, परवडणारे आणि उत्तरदायित्व अशा स्तंभावर या शैक्षणिक धोरणाची उभारणी करण्यात आली आहे. नवीन शैक्षणिक धोरणाचा मुलांना आणि तरूणांना खूप फायदा होईल. नवीन शैक्षणिक धोरण आणण्याचा, येणा-या पिढीचे भविष्य उज्वल करण्याचा हाच उद्देश आहे. येत्या काळात वेराजगारी हटवण्यात नवीन शिक्षण पध्दती निश्चितच यशस्वी होईल. नवीन शैक्षणिक धोरण तरूणांना नवीन मार्ग आणि प्रकाशाकडे घेऊन जाईल तसेच रोजगाराभिमुख शिक्षण देण्यात येईल यात तिळमात्र शंका नाही.

विज शब्द : प्रारूप, प्रवाह, प्राधिकरण, बहुअनुशासनात्मक, स्वायत्तता, प्रयोगात्मक शिक्षण

प्रस्तावना:

अन्न, वस्त्र, निवारा या तीन मनुष्याच्या प्राथमिक गरजा असल्यातरी वर्तमानकाळ शिक्षण आणि आरोग्य महत्त्वाच्या गरजा म्हणून निर्माण झालेल्या आहेत. कोणत्याही देशाचा विकास हा त्या देशातील शिक्षण व्यवस्थेवर अवलंबून असतो. मानव विकास निर्देशाकामध्ये सूद्धा शिक्षण या घटकाला महत्त्वपूर्ण स्थान दिलेले आहे. समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षण हे दर्जदार असणे आवश्यक आहे. शिक्षण जर दर्जदार असेल तर देशाच्या विकासाची दिशा ठरवत असते. भारतात स्वातंत्र्यापूर्व आणि स्वातंत्र्यानंतरच्या काळातही अनेक समित्या आणि विविध आयोग नेमण्यात आले होते यामध्ये भारतीय शिक्षण आयोग १८८२, भारतीय विद्यापिठ आयोग १९०२, कलकत्ता विद्यापिठ आयोग १९१७, विद्यापिठ शिक्षण आयोग १९४८, मूदलीयार आयोग १९५२, भारतीय शिक्षण आयोग १९६४, राष्ट्रीय शिक्षण

पुरवणी अंक ७ - डिसेंबर २०२२

UGC CARE LISTED
ISSN No. 2394-5990

इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे मंडळ, धुळे
या संस्थेचे त्रैमासिक
॥ संशोधक ॥

पुरवणी अंक ७ - डिसेंबर २०२२ (त्रैमासिक)

- शके १९४४
- वर्ष : ९०
- पुरवणी अंक : ७

संपादक मंडळ

- प्राचार्य डॉ. सर्जेराव भामरे
- प्रा. डॉ. मृदुला वर्मा
- प्रा. श्रीपाद नांदेडकर

अतिथी संपादक

- डॉ. गिझाला हाशमी
- डॉ. सिद्धार्थ हरिदास मेश्राम
- प्रो. मोहम्मद असरार

* प्रकाशक *

श्री. संजय मुंदडा

कार्याध्यक्ष, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे ४२४००१
दूरध्वनी (०२५६२) २३३८४८, ९४०४५७७०२०

कार्यालयीन वेळ

सकाळी ९.३० ते १.००, सायंकाळी ४.३० ते ८.०० (रविवारी सुट्टी)

मूल्य रु. १००/-

वार्षिक वर्गणी रु. ५००/-, आजीव वर्गणी रु. ५०००/- (१४ वर्षे)

विशेष सूचना : संशोधक त्रैमासिकाची वर्गणी चेक/ड्राफ्टने
'संशोधक त्रैमासिक राजवाडे मंडळ, धुळे' या नावाने पाठवावी.

अक्षरजुळणी : सौ. सीमा शिंदे, वारजे-माळवाडी, पुणे ५८.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकेच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले आहे. या नियतकालिकेतील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

Principal
Shri Saibaba Lok Prabodhan
Arts College, Wadner

१४. भारत सासणे यांच्या दीर्घकथा साहित्यातील समूहनिष्ठा
- डॉ. अशोक भक्ते ----- ६३
१५. स्त्री-पुरुष असमानता - एक लिंगभेद व विविध दृष्टिकोन
- डॉ. चंद्रशेखर आर. भेजे ----- ६८
१६. महाराष्ट्रातील भिल्ल आदिवासी जमातींचा समाजशास्त्रीय अभ्यास
- डॉ. गणेश एन. बहादे ----- ७२
१७. घनकचरा प्रदूषण - कारणे, परिणाम व उपाय
- प्रा. डॉ. जया एस. सवाईथूल ----- ७६
१८. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे गोलमेज परिषदेतील कार्य आणि महारेतरांची भूमिका
- डॉ. सूर्यकांत महादेवराव कापशीकर ----- ८२
१९. गडचिरोली जिल्ह्याच्या ग्रामीण भागात सन २०२२ मध्ये उच्च व्यावसायिक व तांत्रिक शिक्षणाच्या उपलब्धतेचा मागोवा
- प्रा. डॉ. राजेश पी कांबळे, श्री किशोर नुकूद्र बागडे ----- ८७
२०. पूर्व नागपूरातील जेष्ठ नागरीकांची कौटुंबिक व सामाजिक अभिरूची: एक अध्ययन
- डॉ. क्षमा डी. चव्हाण ----- ९०
२१. रामचंद्र गणेश कानडे आणि हैदरअली : एक ऐतिहासिक अध्ययन
- डॉ. चंद्रशेखर तु. क्षीरसागर ----- ९७
२२. जागतिक महामारीनंतर भारतीय अर्थव्यवस्थेत सुधारणा
- डॉ. लिलाधर खरपुरिये ----- १००
२३. भारतीय राष्ट्रवादाच्या उदयात महाराष्ट्रातील वृत्तपत्रांचे योगदान : ऐतिहासिक अध्ययन
- डॉ. माधुरी प्र. पाटील ----- १०३
२४. रा. रं. चोराडे यांचे ग्रामीण जीवनाला अधोरेखित करणारे कादंबरी लेखन
- डॉ. महेश बी. जोगी ----- १०७
२५. रमाई आवास योजनेतील लाभार्थ्यांच्या सामाजिक स्थितीचे अध्ययन
- डॉ. राजेश पी कांबळे, प्रा. माया ई. डकाहा ----- १११
२६. गडचिरोली जिल्ह्यातील आदिवासी लोक घेत असलेले अन्नपदार्थ व त्यातील पोषक घटक आणि औषधी गुणधर्म
- मिनाक्षी दादाजी नागदेवते, डॉ. माधुरी ना. कोकोडे ----- ११४
२७. ग्रामिण विद्युतीकरणात वसंतराव नाईक यांचे योगदान
- प्रा. डॉ. मोतीराज रामदास चव्हाण ----- १२०

महाराष्ट्रातील भिल्ल आदिवासी जमातींचा समाजशास्त्रीय अभ्यास

डॉ. गणेश एन. बहादे

श्री. साईबाबा लोक प्रबोधन कला महाविद्यालय,
वडनेर, ता. हिंगणघाट, जि. वर्धा

सारांश :

भारतीय समाज व्यवस्थेतील एक महत्त्वाचा समाज घटक म्हणजे आदिवासी समाज होय. विकासाच्या प्रक्रियेत समाजाच्या एखाद्या घटकाच्या समस्यांकडे दुर्लक्ष करता येणार नाही. भारतात स्वातंत्र्यापासून आदिवासी समाजाच्या विकासाच्या संदर्भात वेळोवेळी निर्णय व योजना सरकारकडून घेण्यात येतात. तरीही आदिवासी यांच्या समस्या ह्या ग्रामीण भागात मोठ्या प्रमाणात आढळून येतात कारण बऱ्याच वेळा सरकारच्या योजना ग्रामीण भागातील आदिवासींपर्यंत पोहचत नाहीत किंवा आदिवासींची ग्रहणक्षमता अपुरी पडते प्रस्तुत शोध निबंधात महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागात राहणाऱ्या आदिवासी भिल्ल समाजाच्या सामाजिक समस्यांचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न केला आहे. शोधनिबंध तयार करताना दुय्यम साधन सामग्री वापर केला आहे. आदिवासी भिल्ल समाजात आजही सामाजिक, आरोग्य, शैक्षणिक व आर्थिक समस्या ह्या बऱ्याच प्रमाणात आढळून येतात. कोणकोणत्या समस्या आदिवासींना आहेत याचा आढावा सदर शोधनिबंधामध्ये घेण्यात आलेला आहे.

वीज संज्ञा : आदिवासी, अंधश्रद्धा, योजना, संविधान व अज्ञान.

प्रस्तावना :

जगाच्या बहुतेक सर्वच भागात आदिवासी जमात आहे. विशेषतः अमेरिका, आशिया व आफ्रिका खंडामधील देशांमध्ये आजही आदिवासी मोठ्या संख्येने आढळून येतात. युरोपमध्ये त्यांचे फार झपाट्याने आधुनिकीकरण झाल्याने आज युरोपमध्ये आदिवासी जमात म्हणून ओळखणे कठीण झाले आहे. भारतामध्ये सुद्धा आदिवासी जमातीची लोकसंख्या मोठ्या प्रमाणात असून ते संपूर्ण भारतभर पसरलेले आहेत.

नदीतील वेटाप्रमाणे समाज जीवनाच्या मुख्य प्रवाहापासून हा समाज अजूनही अलिप्त आहे. इतर समाज व आदिवासी जमाती यांच्यामधील अंतर केवळ भौगोलिक नसून मुलतः आर्थिक व सांस्कृतिक स्वरूपाचे आहे. लोकशाही राज्य हे सर्व लोकांचे राज्य असल्यामुळे आदिवासी आणि इतर समाज

यांच्यातील हे आर्थिक व सांस्कृतिक स्तरावरील अंतर कमी करणे आज आवश्यक झाले आहे. आर्यांच्या आगमनापूर्वी भारतातील मूळनिवासी असलेल्या विविध आदिवासी जमातींचे वास्तव्य हे सखल भागात होते. परंतू आर्यांच्या आगमनानंतर त्यांच्याशी होत असलेल्या संघर्षामुळे आदिवासींना जंगल दऱ्याखोऱ्यांचा आश्रय घ्यावा लागला. आदिवासींच्या जंगलामध्ये वास्तव्य करण्यायोग्य व शेती करण्यायोग्य जागेवर आर्यांनी ताबा मिळविला आणि सुखी संपन्न असलेल्या आदिवासींच्या वाट्याला विपन्नावस्था आली. आज आदिवासी जमाती विशिष्ट भूप्रदेशात त्यांच्या समोरील विविध समस्यांचा सामना करून खडतर आयुष्य व्यक्तीत करतांना दिसून येतात.

महाराष्ट्रात आदिवासींच्या एकूण ४५ जमाती आहेत. सन २०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्रामध्ये अनुसूचित जमातीची एकूण लोकसंख्या ८,५७७,२७६ आहे. यापैकी भिल्ल, गोंड, महादेव कोळी, वारली, कोकणा आणि ठाकूर यांची एकत्रित संख्या महाराष्ट्रातील एकूण आदिवासींच्या ७३.३ टक्के एवढी आहे. भिल्लांची संख्या सर्वात जास्त म्हणजे २१.२ टक्के, त्यानंतर गोंड १८.१ टक्के, महादेव कोळी १४.३ टक्के, वारली ७.३ टक्के, कोकणा ६.७ टक्के आणि ठाकूर ५.७ टक्के अशी लोकसंख्येची विभागणी आहे. महाराष्ट्रात एकूण १९ आदिवासी जमाती अशा आहेत ज्यांची संख्या १००० पेक्षाही कमी आहे. देशाच्या आदिवासी लोकसंख्येच्या ५.१ टक्के आदिवासी हे महाराष्ट्रात आहेत.

आदिवासीच्या व्याख्या :

भारतीय संविधानात आदिवासींना अनुसूचित जमाती असे संबोधले आहे. भारतीय संविधानातील कलम ३४२ (१) नुसार राष्ट्रपतींना कोणत्याही राज्याच्या संघ क्षेत्राच्या बाबतीत आणि ते राज्य असेल तर त्यांच्या राज्यपालांचा विचार घेतल्यानंतर जाहीर अधिसूचनेद्वारे त्या राज्यात किंवा जनजातीय समाज यांचे भाग किंवा गट निर्देशित करता येतील. आदिवासी अथवा आदिम समाज या नावाने संबोधल्या जाणाऱ्या या वर्गाला अनेक अभ्यासक, विचारवंत आणि प्रशासक यांनी विभिन्न

UGC CARE LISTED
ISSN No. 2394-5990

इतिहासाचार्य वि. का. राजवाडे मंडळ, धुळे
या संस्थेचे त्रैमासिक
॥ संशोधक ॥

पुरवणी अंक १३ - डिसेंबर २०२२ (त्रैमासिक)

- शके १९४४
- वर्ष : १०
- पुरवणी अंक : १३

संपादक मंडळ

- प्राचार्य डॉ. सर्जेराव भामरे
- प्रा. डॉ. मृदुला वर्मा
- प्रा. श्रीपाद नदिडकर

* प्रकाशक *

श्री. संजय मुंदडा

कार्याध्यक्ष, इ. वि. का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे ४२४००१
दूरध्वनी (०२५६२) ३३३८४८, ९४०४५७७०२०

कार्यालयीन वेळ

सकाळी ९.३० ते १.००, सायंकाळी ४.३० ते ८.०० (रविवारी सुट्टी)

मूल्य रु. १००/-

वार्षिक वर्गणी रु. ५००/-, आजीव वर्गणी रु. ५०००/- (१४ वर्षे)

विशेष सूचना : संशोधक त्रैमासिकाची वर्गणी चेक/ड्राफ्टने
'संशोधक त्रैमासिक राजवाडे मंडळ, धुळे' या नावाने पाठवावी.

अक्षरजुळणी : सौ. सीमा शिंदे, वारजे-माळवाडी, पुणे ५८.

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळाने या नियतकालिकेच्या प्रकाशनार्थ अनुदान दिले आहे. या नियतकालिकेतील लेखकांच्या विचारांशी मंडळ व शासन सहमत असेलच असे नाही.

७२. सेंद्रिय शेती: काळाची गरज
- डॉ. गायकवाड डी.एस. ----- ३२५
७३. आनंद यादवांच्या कवितेतील कृषी जीवन
- डॉ. नरेंद्र घरात ----- ३२८
७४. 'सत्वर पाव गं मला' भारुडातील तत्त्वज्ञान
- रूपाली रघुनाथ वाडेकर ----- ३३२
७५. संत साहित्य अभ्यासकांसमोरील महत्वपूर्ण आव्हाने
- डॉ. निलेश एकनाथराव लोंढे ----- ३३५
७६. कृषिविकास योजनांचा आढावा (विशेष संदर्भ : विस्तार व प्रशिक्षण विभाग)
- श्री. अशिष अशोक इरमल ----- ३३९
७७. कोविड -१९ भारतीय अर्थवस्थेवर झालेली एक समस्या
- डॉ.कुर्मे स्वाती विकासराव ----- ३४७
७८. भारत - जैवविविधता
- श्रीमती. आर. व्ही. पाटील ----- ३४९
७९. भारतातील कृषी आणि ग्रामीण विकासात शासकीय योजनांची भूमिका
- डॉ.वैशाली शेषराव परेके ----- ३५२
८०. राष्ट्रसंताचे सणोत्सवाबाबत विचार
- डॉ. प्रवीण कारंजकर ----- ३५५
८१. छ.शिवाजी महाराजांचे इंग्रजांसोबतचे व्यापारविषयक धोरण
- प्रा. डॉ. संतोष रोहिदास पहारे ----- ३५९
८२. २१ व्या शतकातील ग्रामीण कादंबरीतील कृषिजीवन
- डॉ.सुवर्णा नामदेव पाटील ----- ३६३
८३. ग्रामीण विकासात ग्रामपंचायतींचे योगदान (विशेष संदर्भ :चंद्रपूर जिल्हा)
- सहा. प्रा. राहुल मोरेथर लभाने, डॉ. नितिन बी. कावडकर ----- ३६६
८४. भाषा-वोली सहसंबंधाचा अन्वयार्थ
- प्रा. डॉ. आर. डी. कांबळे ----- ३७०
८५. प्रशिक्षित व अप्रशिक्षित दुग्धव्यावसायिक शेतकऱ्यांचा विस्तार कार्यातील सहभाग
- डॉ. रतन रा. चौधरी ----- ३७३
८६. ग्रिन्सिपल गोपाळ गणेश आगरकरांच्या परिवर्तनवादी ग्रंथलेखनाचा ऐतिहासिक अभ्यास
- श्री. सुरेश नामदेव दांडगे ----- ३७७

राष्ट्रसंताचे सणोत्सवाबाबत विचार

डॉ. प्रवीण कारंजकर

श्री साईबाबा लोकप्रबोधन कला महाविद्यालय,

वडनेर ता.हिंणघाट, जिल्हा - वर्धा

Email -pkarnjkar rediffmail .com

सारांश :

सणउत्सव हा महाराष्ट्रीय मानसाचा आनंदोत्सव आहे. हे राष्ट्रत कडोजी महाराजांनी याच सणउत्सवाचे तत्त्व कशासाठी समाजात रुजविले गेले त्यामागे कोणता हेतू होता याबाबतचे अभ्यासपूर्ण विवेण ग्रामगीतेच्या तेविसाव्या अध्यायात केलेले आहे. महाराष्ट्रात दिवाळी, दसरा, होळी पोळा यासारखे सणउत्सव साजरे केले जातात. हे सण उत्सव साजरे करण्यामागे ते सुरु करण्यामागे कोणता हेतू होता त्यांनी अभ्यासपूर्ण मांडणी केलेला आहे. पोळ्या सारख्या सण ग्रामीण जीवनात कसा महत्त्वपूर्ण आहे. त्याद्वारे बैलाविषयी कृतज्ञता कशी व्यक्त केली जाते. शेतकऱ्यांवाबत सहसंवेदना कशा व्यक्त केल्या जातात यावरचे त्याच विचारात घेतले म्हणजे आपल्याला त्यांच्या अभ्यासची व्यक्तीमत्त्वाची ओळख होते. होळी सारखा सण शंकर देवतेच्या कामदेवारील विजयाचे प्रतिक किया होलीका राक्षसीच्या नाशाचे प्रतिक व भक्त प्रल्हादाच्या भक्तीचा विजय काय आहे हे दाखवतात तर दिवाळीचा सण प्रकाश पूजा करायला कसा सांगतो तसेच स्वच्छतेवाबत जागरूकता कशी निर्माण करती से दाखवून देणारा आहे. या सर्व सण उत्सवांमागील मुलतत्त्वाची ओळख राष्ट्रसंतानी या समाज सापेक्ष मांडलेली आहे. सण उत्सव हे केवळ रंजनासाठी नसून त्यामागे लोकप्रबोधन लोकहित सामाजिक ऐक्य आरोग्यावाबत जागरूकता समाजक सौहार्दायों भावना होगी यावर राष्ट्रसंतानी प्रकाश टाकलेला दिसून येतो.

धर्म विचारांना काळानुरूप नवे रूप देणारे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज महाराष्ट्राला नवी दिशा देणारे संत होते. त्याचा आजच्या अमरावती जिल्ह्यातील सावली या गावी इ.स. ३० एप्रिल १९०९ (०१) मध्ये झाला सण उत्सवांमागचे प्रयोजन सांगताना राष्ट्रसंतानी एका प्रवचनात म्हटले आहे की, आपल्या पूर्वजांनी सामाजिक गुणांची वाढ व्हावी म्हणून उत्सव निर्माण केले आहेत. (०२) अशा प्रकारे सण उत्सवाचे काळानुरूप महत्त्व त्यांनी मागीतले आहे. सण उत्सव हे मानवाच्या प्रगतीस पोशक आहेत यावर त्यांनी भाष्य केलेले आहे. राष्ट्रसंत म्हणतात -

उत्सवप्रिय मानवाचा स्वभाव / सणवार मुहूर्ताचा यासि गौरव विशेष कार्यासाठी धाव / नेहमी त्याची । (०३)

अशाप्रकारे मनुष्याला सण उत्सवाने आकर्षण पूर्वापार आहे हे दाखवून दिलेले आहे मात्र हे सणवार प्रगतीसाठी असावे असेही त्यांनी म्हटले आहे.

उत्तम गती तोचि उत्सव / एरव्ही मोले घेतले उपद्रव तैसे न व्हाया करावे गाव / संघटीत आणि क्रियाशिल (०४)

कोणताही सण उत्सव हा प्रगतीला पोषक असावा नाहीतर पैसा खर्च करून डोके दुःखी विकण्यासारखा प्रकार नसावा ज्याकडे व्यक्तीची व ग्रामाची प्रगती होईल त्याच आचार विचार बदलतील व्यक्ती व गाव संघटीत होउन सर्वात उत्साहाचे वातावरण तयार होईल तोच खरा उत्सव होय असे राष्ट्राताना म्हणायचे आहे . तुकडोजी महाराजाची ग्रामसुधारणा ग्रामनिर्माण अशाप्रकारे सण उत्सवाचा विचार सोबत होऊन चालतांना दिसतो.

उत्सवाच हेतू :

राष्ट्रसंतानी सणउत्सवाची परंपरा सुरु होण्यामागची कारणे ग्रामगीतेच्या ते विसाव्या अध्यायात सांगितलेली आहेत. केवळ व केवळ मनोरंजनासाठी नसून त्यामागे वैचारिक अधिष्ठान आहे. मनुष्याला एकत्र ठेवणे. त्याच्यातील सद्गुणांना वाच देणे त्याच्यामधील चांगुलपणा वाढीस लावणे अशा सद्कार्यासाठी हे सणउत्सव सुरु झालेले आहेत असे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज म्हणतात।

पूर्वजांनी जो हेतू योजिला /तो पाहिजे समजोनि घेतला ।

त्याच उद्देशाप्रमाणे झाला/ पाहिजे सणवार । (०५)

आपल्या पूर्वजांनी ज्या मुख्य हेतूने सण उत्सव सुरु केलेत ती हेतू आपण लक्षात घ्यायला पाहिजे आणि त्याला आचरणात आणायला पाहिजे हे सण उत्सवा मागील तत्त्व राष्ट्रसंतानी आपल्या सगोर मांडलेले आहे. दीवाळी, दसरा, होळी, पोळा यासारखे सण उत्सव सुरु करण्यामागे आपल्या पूर्वजांचा हेतू मनुष्याला मनुष्यत्व प्रदान करणे, प्रगती करणे त्याच्यात बंधुभाव निर्माण करणे होता दोबाली मागे स्वच्छता, प्रकाशपूजनाची,